

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אשכול מורשת
הפיקוח על הוראת המקרא בחינוך הממלכתי

אוגוסט 2017

אב תשע"ז

לכבוד,

מנהלי בתי הספר,

מרכזי המקצוע והמורים לתנ"ך

חוזר מפמ"ר תנ"ך בחינוך הממלכתי תשע"ח/1

מנהלים, מרכזים ומורים יקרים שלום רב,

"והבאתם את עומר ראשית....."(ויקרא כג 10) ביסוסה של הלמידה המשמעותית הביאה עמה את משב העמ"ר (ערך, מעורבות, רלוונטיות), ההולך ומבסס את מקומו ומעמדו בתהליכי ההוראה, הלמידה וההערכה בתחום הדעת.

תהליכים אלה, ראשיתם ואחריתם, מאפשרים לנו כמורים וכתלמידים להפוך את ספר התנ"ך לפועם, רלוונטי ומשמעותי לנו, כמקור לתרבות, זהות ומורשת. האחריות למקומו של התנ"ך בקרב תלמידינו היא בידינו בלבד.

נעשו שני סקרים רחבי היקף בקרב התלמידים לגבי שאלת חשיבות לימוד המקצוע תנ"ך. תוצאות הסקרים מראות שלימודי תנ"ך לא נתפסים כמעניינים, מאתגרים, משמעותיים ורלוונטיים להם. הנתונים הללו חייבים להיות אל מול עינינו, ולשמש לנו אות וסימן שעל כתפינו מוטלת המשימה.

לנו המורים, עבודה רבה, לא תמיד קלה, עם נתוני פתיחה שאינם לטובתנו. יחד עם זאת, במפגש שערך מנכ"ל משרד החינוך עם המורים לתנ"ך מכל רחבי הארץ, ראינו פעם נוספת את האמונה הגדולה, המחויבות והאחריות וכן את האהבה הגדולה שמגלים המורים לתנ"ך כלפי המקצוע. עם אלה, אנו תקווה שנוכל לגרום לתלמידינו לאהוב את התנ"ך.

בחוזר זה אבקש להציע לכם המורים כר נרחב ומגוון דרכי הוראה, להתפתחות מקצועית ולדרכי - הערכה, בו כל אחד מכם יוכל למצוא את האפיק המתאים והמשמעותי לו. הפרטים בהמשך, יתנו בידיכם את הכלים והדרכים, אשר ניתן ליישם הלכה למעשה.

חוזר זה עוסק בנושאים הבאים:

1. מבנה בחינות הבגרות / עמ' 3-8
- א. בחינת הבגרות בהיקף 2 יחידות לימוד/עמ' 3
  - א1. בחינת הבגרות בהיקף 2 יחידות לימוד בתוכנית 30-70 לנבחנים אינטרניים
  - א2. לימוד והערכה חלופית במסגרת הלימוד של ה 30%
- ב. בחינת הבגרות בהיקף 2 יחידות לימוד בתכנית 30 – 70 שאלון מותאם / עמ' 3
- ג. בחינת הבגרות לנבחנים בעלי התאמת היבחות בעל פה/ עמ' 4
- ד. בחינת הבגרות בהיקף 2 יחידות לימוד לעולים חדשים/ עמ' 4
- ה. בחינה מתוקשבת בהיקף 2 יחידות לימוד לתלמידים בעלי התאמות לימודיות/ עמ' 4
- ו. תכנית ההיבחות 30 - 70 לתלמידים ליקויי שמיעה/ עמ' 5
- ז. החממה הפדגוגית – למידה מצמיחה אדם/ עמ' 5-6
  - ז1. בחינה מקוונת עתירת המדיה בהיקף 2 יחידות לימוד
  - ז2. קורס ממיר בגרות
  - ז3. תכנית תמ"ר וחלוצי הערכה
  - ז4. הטמעת פריטי בחינות מקדמי חשיבה ועמ"ר (ערך, מעורבות, רלוונטיות) בבחינות החיצוניות.
- ח. בחינות הבגרות ביחידות המורחבות על פי תכנית 30-70/ עמ' 6
- ט. מועדי הבחינות ומספרי השאלונים על פי תכניות הלימודים/ עמ' 7
- י. נבחני משנה ואקסטרניים/ עמ' 7
1. בחינת הבגרות בהיקף 2 יחידות לימוד לנבחנים אקסטרניים ולנבחני משנה
2. תכנית הלימודים 30 – 70 לעולים חדשים נבחנים אקסטרניים
3. בחינות הבגרות ביחידות המורחבות לנבחני משנה ולאקסטרניים
2. תכנית הלימודים 30 – 70 בחטיבת הביניים/ עמ' 8
3. תכנית הלימודים בחינוך היסודי/ עמ' 8-10
  - א. תכנית הלימודים
  - ב. תכנית הלימודים במסגרת הרפורמה 30-70
  - ג. עמ"ר וה.ל.ה - הילכו שניהם יחדיו?
  - ד. התנ"ך- ספר הלימוד המחייב
  - ה. חומרי הוראה למידה
  - ו. קבלת התורה בכיתה א'
4. השתלמויות וימי עיון תשע"ח/ עמ' 10-12
  - א. השתלמויות בפסג"ות
  - ב. השתלמויות מקוונות במסגרת "איחוד מול ייחוד"
  - ג. ימי עיון והשתלמויות מרוכזות בבית יציב
5. הכשרת המורים/ עמ' 12
6. מערך ההדרכה בתנ"ך/ עמ' 12
7. למידה חוץ כיתתית/ עמ' 12-13

- א. מוזיאון ארצות המקרא
 ב. ארכיאולוגיה ותנ"ך
 ג. שילוב טיולים וסיורים במסגרת תכנית הלימודים
8. תורה נביאים ו... כותבים! / עמ' 13
 9. חידון התנ"ך / עמ' 14
 10. השימוש בחוברות ובספרי מיקוד / עמ' 14
 11. אתר תנ"ך ממלכתי / עמ' 15
 12. תכנית הלימודים בתנ"ך / עמ' 15

1. מבנה בחינות הבגרות

א1. מבנה בחינת הבגרות בהיקף 2 יחידות לימוד בתוכנית 30-70 לנבחנים אינטרניים

בשנת הלימודים תשע"ח, ההיבחנות בבחינת הבגרות תהיה על פי תכנית הלימודים בהתאם לרפורמה. דוגמא ל**מבנה בחינת הבגרות בשאלון** תכנית 70%, ניתן לראות באתר תנ"ך ממלכתי.

א2. לימוד והערכה חלופית במסגרת ה 30%

ההוראה, הלימוד וההערכה של כל פרקי הלימוד במסגרת ה 30% הינם חובה. לא ניתן להמיר את שעות הלימוד וההוראה המוקדשות ל 30% וללמד בהן את פרקי החובה של ה 70% בלבד. חובה ללמד בכיתה את פרקי ספר בראשית ופרקי הבחירה בנושאי החוק או החכמה. ההעמקה וההרחבה בהם, יהיו במסגרת ההערכה החלופית. שיקול הדעת לבחירת הפרקים להערכה בית ספרית, המלצה לזמן הוראתם ולמידתם בכיתה, **דרכי ההערכה והמחווה** להערכה, מופיעים באתר תנ"ך ממלכתי.

- ✓ ההערכות החלופיות, על פי המחווה המפורט והמחייב, תתועדנה ותשמרנה בבית הספר.
- ✓ הפקוח על הוראת התנ"ך, יבדוק באופן רנדומאלי מכל מחוז מספר הערכות חלופיות, לבחינה הערכה והתאמה לדרישות המחייבות.
- ✓ הערכות חלופיות המזכות בצדן תשלום למורה, תעשנה באישור מדריכת מפמ"ר.

ב. בחינת הבגרות בהיקף 2 יחידות לימוד בתכנית 30 – 70 - שאלון מותאם

פרקי הלימוד והיקף תכנית הלימודים לנבחנים במבחן מותאם, אינו שונה מפרקי הלימוד וההיקף הנדרשים מכלל התלמידים. תלמידים שקיבלו אישור מוועדת ההתאמות המחוזית להיבחנות במבחן מותאם, ילמדו את היקף החומר ככל התלמידים. בעת ההיבחנות בבחינת הבגרות, תלמידים אלה זכאים לבחירה רחבה יותר או להפחתה במספר השאלות שעליהם לענות – בהתאם **להנחיות** המופיעות באתר תנ"ך ממלכתי.

אנו חוזרים ומבקשים לאפשר לתלמידים הזכאים להתאמות לימודיות בדרכי ההיבחנות, להיבחן על פי התאמותיהם לא רק לקראת בחינת הבגרות. תרגול הבחינה על מתכונתה ומבנה

לאורך כל השנה, תאפשר היערכות טובה והתמודדות ראויה של התלמיד עם בחינת הבגרות המותאמת.

ג. בחינות בעל פה

נוהלי הבחינה בעל-פה נמצאים [באתר תנ"ך ממלכתי](#).

המורים שטרם נרשמו למאגר המומחים של המרב"ד, מתבקשים להירשם בהקדם האפשרי, על מנת לקבל אישור קבוע לבחון בע"פ.

זה המקום להודות למורים הרבים ולהוקיר את נכונותם לבחון תלמידים בעלי התאמת היבחנות בעל פה, אשר אינם מבית ספרם. מורים אלה עושים זאת באחריות ומתוך מחויבות רבה כלפי כלל התלמידים באשר הם. בהערכה רבה.

ד. בחינת הבגרות בהיקף 2 יחידות לימוד לעולים חדשים

תכנית הלימודים 30-70 בהתאם לרפורמה לנבחנים עולים, מופיעה [באתר תנ"ך ממלכתי](#).

בחינת הבגרות לעולים שאלון 1284 תכלול את כל הנושאים, במסגרת ה-70%.

פרקי ההלימה (פרקים שלא יילמדו) בתוכנית 70% הם:

בראשית ל' 1-26, ל"ה 23-29, שופטים ב' 6-23.

פרקי הלימוד במסגרת ה-30% בנושאים "המסגרת החוקית של העם" ו"מגילת רות", יילמדו גם הם בכיתה. החקר, ההעמקה וההרחבה בהם, יהיו במסגרת ההערכה החלופית.

באתר תנ"ך ממלכתי תוכלו למצוא את [מבנה בחינת הבגרות ושאלון לדוגמה וזכויות תלמידים עולים ותושבים חוזרים](#).

מבקשת לחזור ולהבהיר שאין שאלון מותאם בבחינת העולים.

עם הרצון לאיגום משאבים, ושילובם של תלמידי העולים במסגרת הלמידה הרגילה של הכיתה, אנו מנסים לתאם בין תכנית הלימודים של 2 יח"ל לבין תכנית העולים. אנו מזמינים את המורים להיעזר [במדריכה האמונה](#) על העולים חדשים. יחד איתה צוות המורים יוכל לבנות תהליך הוראה ולמידה, אשר ייתן מענה לשתי התכניות מחד גיסא ויאפשר שילובם של העולים החדשים בכיתה מאידך גיסא עד לעדכונה של תכנית הלימודים 2 יחידות לימוד.

ועדת המקצוע, האמונה על תכניות הלימודים בתחום הדעת, אמורה לתת מענה ומתווה לתכנית הלימודים לעולים חדשים, והתאמתה לתכנית הלימודים הרגילה ל-2 יח"ל.

ה. בחינה מתוקשבת בהיקף 2 יחידות לימוד לתלמידים בעלי התאמות לימודיות

הבחינה המתוקשבת באה לתת מענה לתלמידים בעלי התאמות לימודיות שונות בדרכי היבחנות. השימוש בבחינות המתוקשבות, בא לסייע לאותם התלמידים הנדרשים לה, יחד עימה מסייע רבות לצוות המקצועי לתת מענה הולם למגוון וריבוי התאמות הלימודיות של תלמידי. בחינת הבגרות המתוקשבת נערכת במועדי הקיץ בלבד.

על נהלי [הבחינה המתוקשבת](#) לבעלי התאמות בדרכי הערכה ובחינת ההדמיה, ופרטי [המדריכה האמונה](#) עליה, ניתן לקרוא באתר תנ"ך ממלכתי.

במועד הבחינה בשנת הלימודים תשע"ח, ננסה עד כמה שניתן, להתאים את מועד בחינת ההדמיה סמוך למועד בחינת הבגרות.

ו. **תכנית ההיבחנות 30 - 70 לתלמידים ליקויי שמיעה**

תכנית הלימודים בהתאם לרפורמה 30 – 70, לליקויי שמיעה, מופיעה באתר תנ"ך ממלכתי וכן דוגמא **למבנה בחינת הבגרות ב 70%**. תכנית הלימודים המותאמת היא ארצית ומחייבת את כלל התלמידים הזכאים להיבחן בה. פרקי הלימוד בתכנית הלימודים במסגרת ה 30%, ילמדו גם הם בכיתה. פרקים אלה יהיו במסגרת ההערכה החלופית. **הצעות לדרכי ההערכה מגוונות בתכנית 30%**, **מחוון להערכה חלופית** ופרטי **המדריכה האמונה** על הליווי המקצועי, מופיעים באתר תנ"ך ממלכתי.

ז. **החממה הפדגוגית - למידה מצמיחה אדם**

במסגרת החממה, יורחבו בשנת הלימודים תשע"ח, יוזמות ותכניות במסגרת 2 יחידות לימוד לבגרות. ליוזמות ולתכניות אלה הצטרפו מורים רבים אשר ראו את האתגר הטמון בהן, ועמדו בתנאי הסף והדרישות המקצועיות המחייבות. לפניכם הערוצים שיורחבו השנה בתחום הדעת תנ"ך:

ז 1. **בחינה מקוונת עתירת המדיה 2 יחידות לימוד**

בשנת הלימודים תשע"ז, התקיימה לראשונה בחינת הבגרות המתוקשבת בשילוב מדיה. הייתה לנו הזכות לקחת חלק במיזם המיוחד הזה, עם מספר מצומצם של תחומי דעת נוספים. בחינת הבגרות הייתה במתכונתה דומה לבחינת הבגרות הכתובה, מלבד מספר סעיפים לבחירה, בהם היה שימוש בסרטונים.

קיומה של השתלמות המורים לאורך השנה, אפשרה חשיפה לדרכי הוראה למידה בשילוב המדיה בכיתה. 25 בתי ספר ומורים, חלוצים ההולכים לפני המחנה, אשר ראו בבחינות הללו את האתגר הגלום בהן, היו שותפים בהובלת המיזם המשותף. בחינות הבגרות במתכונת זו, עברה בהצלחה וההדים והמשוב לקיומה של הבחינה במתכונתה, מפי מורים ותלמידים היו חיוביים ביותר. עוד על המיזם, הדרך להצטרף אליו, פרטי **המדריכה האמונה** על בחינות אלה, ניתן לקרוא באתר תנ"ך ממלכתי, בלשונית **בחינות הבגרות עתירות המדיה**.

ז 2. **קורס ממיר בגרות**

שנת הלימודים תשע"ח, תהיה השנה הראשונה בה יחל לפעול "קורס ממיר בגרות- מבראשית". תחום הדעת תנ"ך יחד עם ארבעה תחומי דעת נוספים בלבד, נבחרו על ידי המשרד להשתתף במיזם חדשני זה. שמונה בתי ספר ומורים נענו לאתגר ונבחרו לקחת חלק בפילוט חלוצי וייחודי במינו, אשר יתקיים השנה בבתי הספר אלה, ויחליף את בחינת הבגרות 2 יחידות ללימוד. הלמידה בקורס הממיר בגרות, חדשנית עם פדגוגיה ייחודית, בה התלמיד המורה ותכני הלימוד, נרקמים אחרת ויוצרים תהליכי הוראה למידה והערכה מגוונים.

3ז. תכנית תמ"ר וחלוצי הערכה

תכנית תמ"ר - תכנית ממירה היבחנות במקצועות החובה. תכנית זו משלבת הבחנות בית ספרית ב היקף של 50% וחלופה בהערכה הממירה 50% (חקר, תלקיט, PBL).

- ✓ על תכנית תמ"ר בתחום הדעת תנ"ך ניתן לקרוא במסמך [ההדגשים והעקרונות](#). פרטי המדריכה האמונה על תכנית תמ"ר בתחום הדעת, ניתן למצוא [באתר תנ"ך ממלכתי](#).
- ✓ על תכנית חלוצי הערכה בתחום הדעת תנ"ך ניתן לקרוא במסמך [ההדגשים והעקרונות](#) ובמחווין ההערכה המצורף לתכנית. פרטי [המדריכה האמונה](#) על תכנית חלוצי הערכה בתחום הדעת, ניתן למצוא באתר תנ"ך ממלכתי.

4ז. הטמעת פריטי בחינות מקדמי חשיבה ועמ"ר (ערך, מעורבות, רלוונטיות) בבחינות החיצוניות.

בשנת הלימודים תשע"ז החל שילוב שאלות עמ"ר, ערך מעורבות ורלוונטיות, בלמידה בהוראה ובהערכה. הדבר בא לידי ביטוי בפתוח המקצועי, בשיח בכיתה ובשאלות בבחינות הבגרות, העוסקות בעמ"ר, המקנות 5 נקודות.

בשנת הלימודים תשע"ח, נעמיק ונרחיב את השיח הזה בלמידה בכיתות. כמו כן נרחיב את שאלות העמ"ר במבחני הבגרות עד לכדי 10 נקודות לשאלה שתכלול סעיפי ידע וערכים. תשובה נכונה תהא זו המבוססת על הידע שנצבר בתחום הדעת. חשוב לזכור שעיקר המטרה היא ההוראה והלמידה בכיתה ברוח זו. נייחד מקום לכך, במסגרת הפתוח המקצועי על גווני השונים.

אודות המחשבה העומדת מאחורי התהליך וכן דוגמאות לשאלות, ניתן לקרוא [בקישור](#) למאמר. על [שאלות העמ"ר](#), ושאלות אשר הופיעו [בבגרות הקיץ תשע"ז](#) באתר תנ"ך ממלכתי.

ח. בחינות הבגרות ביחידות המורחבות על פי תכנית 30-70

לימודי ההרחבה בתנ"ך ברמה של חמש יחידות לימוד, כוללים כבר את שתי יחידות החובה. הלימוד במגמה מורחבת מזכה את הנבחן בבנוס של 25 נקודות במוסדות להשכלה גבוהה. לקראת שנת הלימודים תשע"ח שונו התבחינים לקבלת שעות עידוד למגמות תנ"ך בבתי הספר. עד לשנה זו, קבלת שעות העידוד, הייתה מותנית במינימום של 15 תלמידים לפתיחת המגמה. החל מתשע"ח, שעות העידוד ליחידות המוגברות, יעמוד על 10 תלמידים ומעלה.

על הוראה, למידה וההערכה ביחידות המורחבות לנבחנים אינטרנים ואקסטרנים, ניתן לקרוא [במסמך היחידות המורחבות](#).

הלימודים המורחבים כוללים שני חלקים: שתי יחידות לימוד בהערכה בית ספרית ויחידה אחת בלבד בהערכה חיצונית.

היחידות להערכה בית ספרית מורכבות משני נושאים: "[מנהיגות במקרא](#)" ו"[נשים במקרא](#)". בית הספר יכול להמיר את נושא "הנשים במקרא" בנושא ייחודי, בכפוף לאישור המפמ"ר. אנו עדים לעושר לימודי שמורים ותלמידים כאחד, חווים בבחירה חופשית זו.

היחידה להערכה חיצונית תהיה על [מגילות](#). [שאלון לדוגמא](#) ניתן למצוא באתר תנ"ך ממלכתי.

תכנית הלימודים [ביחידות ההרחבה בלימודי התנ"ך](#), ו**תכנית ההלימה** מופיעות באתר תנ"ך ממלכתי. את [פרטי המדריכה הארצית](#) האמונה על היחידות המורחבות, ניתן למצוא באתר תנ"ך ממלכתי.

ט. מועדי הבחינות ומספרי השאלונים על פי תכניות הלימודים

יחידות הלימוד	מועד	נבחנים אינטרנים, 70%
2 יח"ל	חורף תשע"ח - 25.1.18 תלמידי י"ב; תלמידי י"א - אוכלוסיות ייחודיות בלבד	1281
2 יח"ל	קיץ תשע"ח – 17.5.18 קיץ תשע"ח - 17.5.18 עתירת המדיה	1281 1287
2 יח"ל עולים חדשים	חורף תשע"ח - 25.1.18 כיתות עולים בלבד קיץ תשע"ח - 17.5.18	1284
יחידות מורחבות- יחידת המגילות	קיץ תשע"ח 17.5.18	1381

י. נבחני משנה ואקסטרניים

1. בחינת הבגרות בהיקף 2 יחידות לימוד לנבחנים אקסטרניים ולנבחני משנה
תכנית הלימודים 30-70 בהתאם לרפורמה לנבחנים אינטרנים, זהה לתכנית הלימודים לנבחני משנה ולאקסטרניים. השוני הוא בדרכי ההערכה. לנבחני המשנה ולאקסטרנים מתקיימים שני שאלונים. שאלון 1281 עוסק ב 70% מתכני הלימוד, ושאלון 1282 עוסק ב 30% הנותרים מתכנית הלימודים. תכנית הלימודים 30-70, מופיעה [באתר תנ"ך ממלכתי](#).
דוגמא [למבנה בחינת הבגרות ושאלון לדוגמא](#) תכנית 70%, ניתן לראות באתר תנ"ך ממלכתי.
דוגמא [למבנה בחינת בגרות ושאלון לדוגמא](#) תכנית 30%, ניתן לראות באתר תנ"ך ממלכתי.

2. תכנית הלימודים 30 – 70 עולים חדשים נבחנים אקסטרניים

תכנית הלימודים 30-70 בהתאם לרפורמה לנבחני משנה ואקסטרניים זהה לתכנית הלימודים לנבחנים אינטרנים. השוני הוא בחלוקה של המבחן לשני שאלונים, לנבחני המשנה והאקסטרניים. שאלון אחד עוסק ב 70% מתכני הלימוד, והשאלון הנוסף עוסק ב 30% הנותרים מתכנית הלימודים.

פרקי הלימוד בנושאים "המסגרת החוקית של העם" ו "מגילת רות", יופיעו בשאלון ה 30% לתלמידי משנה ולאקסטורנים שהם עולים חדשים.
באתר תנ"ך ממלכתי [תוכנית עולים חדשים במסגרת 30-70](#), [דוגמא לשאלון 70%](#), [שאלון הבחינה 30%](#) לתלמידי משנה ולאקסטורנים.

3. בחינות הבגרות ביחידות המורחבות לנבחני משנה ולאקסטורניים

על בחינות הבגרות ביחידות המורחבות [ראה כאן](#)
[לשאלון לדוגמא](#) ביחידת מנהיגות ונשים במקרא, ראה באתר תנ"ך ממלכתי.

2. תכנית הלימודים 30 – 70 בחטיבת הביניים

חשיבות רבה נודעת ללימוד תכנית הלימודים במלואה ובשעות היעודות לכך כפי שמופיע במסמך המתנ"ה. התכנית הנלמדת בחטיבת הביניים, מהווה בסיס להעמקה ולימוד נרחב של תחום הדעת על עקרונותיו ומטרותיו בחטיבה העליונה.

ציר הסיפור המרכזי, המתחיל בחטיבת הביניים ונמשך בחטיבה העליונה, מתאר את רצף האירועים המכוננים והדמויות המרכזיות בחיי העם, החל מהירידה למצרים ועד לחורבן בית ראשון, הגלות ושיבת ציון בסיומו. על תכני הלימוד בחטיבת הביניים אין אנו חוזרים בחטיבה העליונה, אך מנגד, לא ניתן להבין את הקשר הרצף הכרונולוגי ואת ביסוס הידע וה**מיומנויות הנדרשות** ללא תכנים אלה.

על [תכנית הלימודים בחטיבת הביניים](#), ניתן לקרוא באתר תנ"ך ממלכתי.

תכנית הלימודים 30-70, המוצעת מתייחסת לאותם הפרקים שלא ניתן בלעדיהם להכיר את מהות ועיקר הספרים הנלמדים. אלה נלמדים במסגרת ה 70%. שאר פרקי הלימוד בתכנית הלימודים במסגרת ה 30%, יהיו בסיס ללמידה אחרת, על פי בחירת המורה ובהתאם לצרכי תלמידיו.
באתר תנ"ך ממלכתי ניתן למצוא, כר נרחב "ללמידה דורכת" מעשירה מגוונת ורב תחומית, לרוב פרקי התכנית. כמו כן [הצעות לדרכי ההערכה מגוונות](#), [ומחוון להערכה חלופית](#) בהם ניתן להשתמש לכל פרקי התכנית.

3. תכנית הלימודים בחינוך היסודי

א. תכנית הלימודים

תכנית הלימודים בחינוך היסודי, מספרת את הסיפור המקראי מראשית ועד לקורות ממלכת יהודה וישראל. התכנית חושפת בפני התלמיד את מרקם האירועים המכוננים והדמויות מרכזיות, בבחינת נכסי צאן ברזל באלבום התרבות, המורשת והזהות המשותף שלנו.
בניית תכנית הלימודים סביב שלושה מוקדים הכרחיים בלימוד תחום הדעת תנ"ך, הקניית ידע מיומנויות וערכים נדרשים. לימוד פרקי התכנית הנסובים סביב מוקדים אלה, ניתן לראות במסמך [ההישגים המצופים](#) באתר תנ"ך ממלכתי.

חשוב ביותר להקפיד ללמד את תכנית הלימודים במלואה כנדרש, ואת מספר השעות המחייבות המופיעות במסמך המתנ"ה. יש להביא בחשבון שתלמידי החינוך היסודי, נחשפים לתכנים מתוך תכנית הלימודים, בפעם הראשונה ויתכן שזו תהיה גם הפעם היחידה להם. לכן מחויבות ואחריות גדולה שלנו המורים לתנ"ך בחינוך היסודי, להוראת התכנים בתכנית הלימודים כנדרש.

ב. תכנית הלימודים במסגרת הרפורמה 70-30

מבנה ורצינות תכנית הלימודים בחינוך היסודי במסגרת הרפורמה 70-30, ניתן לראות [באתר תנ"ך ממלכתי](#).

ג. עמ"ר וה.ל.ה - הילכו שניהם יחדיו?

המזכירות הפדגוגית שמה לעצמה מטרה לתת בידי המורה כלים וסיוע להוראה למידה והערכה סביב העמ"ר, היינו ערך מעורבות ורלוונטיות. אלה יבואו לידי ביטוי במבחני המיצ"ב לכיתות החינוך היסודי. אודות המחשבה העומדת מאחורי התהליך ניתן לקרוא [בקישור](#) למאמר. אמנם המאמר מציין את ההליך ודוגמאות הנוגעות לחטיבה העליונה ובחינות הבגרות, אך ניתן יהיה להפיק ממנו את העקרונות ללמידה משמעותית, המביאה לידי ביטוי את הערך המעורבות והרלוונטיות ללומד, תוך התאמתם לתכנית הלימודים הנדרשת בחינוך היסודי. מעט על העקרונות הללו ויישומם בתכנית הלימודים, ניתן לראות בפריסות הלימודים ל [כיתות א-ב](#), [כיתה ג](#), [כיתה ד](#), [כיתה ה](#), [כיתה ו](#). כמו כן לכל הכוונה ועזרה, ניתן יהיה ליצור קשר עם המדריכות בחינוך היסודי בתחום הדעת. פרטיותן [באתר תנ"ך ממלכתי](#).

ד. התנ"ך- ספר הלימוד המחייב

בכיתות ב' - ג' בלבד, ניתן ללמד על פי ספרי התנ"ך המורשים והמאושרים של אגף הספרים במשרד החינוך. **מכיתה ד' ואילך חובה להשתמש בספר התנ"ך המלא בלבד**. חובה זו הינה מקדמת דנא, ואנו מבקשים להקפיד עליה! חובה זו, המוטלת על כולנו, באה מתוך כוונה שספרים/חבורות עבודה אלה, לא יהפכו לחזות ההוראה והלמידה בתחום הדעת. אנו מבקשים שדרך הקריאה בתנ"ך המלא, תלמידים ייחשפו למבנה הספר ולכתיבה המקראית המקורית, ליכולת התמודדות עם הטקסט המקראי על יופיו, עושרו הלשוני ותכניו הייחודיים.

ה. חומרי הוראה למידה

על מנת שנוכל כולנו להתמודד עם אתגרים אלה, אנו עושים כמיטב יכולתנו לתת בידיכם המורים לתנ"ך חומרי הוראה, למידה והערכה, אשר יסייעו בידיכם.

מעט מהם מופיעים באתר כדוגמת כיתה ג-הולדת משה, כיתה ד- הכנות לכניסה לארץ, כיתה ה- הבקשה למלך, כיתה ו- ביקור מלכת שבא.

אנחנו בתחילתו של התהליך להקמת מאגר לחומרי הוראה ולמידה, לרווחתכם ולשימושכם. נעדכן בהתפתחויות על כך דרך אתר התנ"ך הממלכתי.

בינתיים, אתם צוותי המורים לחינוך היסודי, יכולים להיעזר במערכת ההדרכה לחינוך היסודי.

קבלת התורה בכיתה א'

אנו מבקשים לבסס את הלמידה וההעמקה בספר בראשית בכיתה ב'. לכך ניתנו השעות הנדרשות ללמידה ולהוראה על פי מסמך המתנ"ה.

ספר בראשית על תכניו דמויותיו וערכיו מהווה ספר יסודי, לבסיס המשותף לתרבות מורשת וזהות שלנו כעם. על מנת ששעות הלימוד תוקדשנה במלואן לכך, אנו מציעים שאת טקס קבלת התורה וקבלת ספר תורה, תעשו לקראת סוף כיתה א, לקראת חג השבועות חג מתן תורה. סמיכות קבלת ספר התורה לחג מתן תורה, יוצר למידה מתוך הקשר ומשמעות סמלית.

לאחר ההיערכות לטקס וקבלת ספר התורה בחג השבועות, מתחילה למידה חווייתית, המשלבת תחומי דעת נוספים, ללימוד סיפורי הבריאה. לימוד סיפור הבריאה, אינו סותר את החזרה עליו בתחילת כיתה ב'.

הצעה זו מיושמת הלכה למעשה ובהצלחה במספר בתי ספר. צוותי המורים מעידים על למידה משמעותית וחוייתית ומתוך הקשר לטקס קבלת התורה. כמו כן ספר בראשית נלמד במלואו על פי תכנית הלימודים הנדרשת. צוות ההדרכה בתנ"ך בחינוך היסודי, עומד לרשות המורים לסיוע ותכנון הלמידה על כל מרכיביה.

4. השתלמויות וימי עיון תשע"ח

א. השתלמויות בפסג"ות

בשנת הלימודים תשע"ח, נקיים השתלמויות בהוראת התנ"ך בחינוך היסודי והעל יסודי, במרכזי הפסג"ה השונים. הנושא המרכזי עומד בסימן "מתחילים מבראשית – והבאתם את עומר ראשית..." (ויקרא כג' 10)

השם מעיד על התכנים והנושאים שיתפסו חלק מההשתלמויות השונות. נעסוק בחומרים הלקוחים מספר בראשית, היכולים לשמש לנו לעזר להרחבה והעמקה במסגרת ה 30% והחלופות בהערכה. כמו כן יילמדו נושאים נוספים מתכנית הלימודים, היבטי העמ"ר בתהליכי ההוראה והלמידה, בשילוב למידה סדנאית ומיומנויות למידה.

כל ההשתלמויות הן של 30 שעות, המזכות בגמול עם ציון, והמוכרות ל"אופק חדש" ו"עוז לתמורה".

מבנה ההשתלמות:

- 4 מפגשים פנים אל פנים בפסג"ה - כל מפגש בין 3 ל- 4 שעות
- שיעורים מתוקשבים א- סינכרוניים מתוכם:
שיעור חובה העוסק במיומנויות לימוד
2 שיעורי בחירה מתוך מאגר שיעורים מוצעים.
כל מפגש מתוקשב שווה ערך ל-4 שעות, שבסיכומו תוגש מטלה קצרה.
סיור או יום עיון לבחירה שווה ערך ל- 7 שעות. בסיום ההשתלמות תוגש מטלת סיכום.
גמול עם ציון על הקורס, ייקבע לפי הנוכחות, הגשת המטלות השוטפות ומטלת הסיכום.

ב. השתלמויות במסגרת "איחוד מול ייחוד"

מודל ההשתלמויות המקוון, משלב מומחיות פדגוגית עם מומחיות בתחומי הדעת. המודל מכוון ליישום רחב של דרכי הוראה למידה והערכה ונותן מענה לחלופות בהערכה הבית ספרית במסגרת ה- 30%. מודל זה מסייע לגיבוש קהילת מורים לומדת, מגוון מתודות וכלים חדשניים, תוך יצירת שפה משותפת של מיומנויות הוראה ולמידה בתחום הדעת.
במסגרת הפתוח המקצועי המקוון בתנ"ך מוצעות האפשרויות הבאות:

- ✓ פתוח מקצועי מקוון בלמידה בדרך "החקר"
- ✓ למידה מבוססת פרויקטים PBL לחינוך היסודי
- ✓ "להתחיל מבראשית – והבאתם ראשית העומר" למורים הרחוקים ממרכזי הפסג"ה בלבד.

הערות:

- המורים המשתתפים בתכנית "ממירה בגרות תמ"ר", או ב"חלוצי הערכה", מחויבים בפתוח מקצועי בתחום הדעת. הפתוח המקצועי המקוון בדרך החקר, נותן מענה לחלופה בהערכה הכתובה המחייבת בכל אחת מהתכניות האלה.
- **השתתפות בהשתלמויות המורים היא תנאי הכרחי להשתתפות בהערכת בחינות הבגרות.**
טבלת ההשתלמויות בפסג"ות מופיעה [באתר תנ"ך ממלכתי](#). פרטים וקישורים להשתלמויות תשע"ח יפורסמו באתר במהלך חודש ספטמבר.

ג. ימי עיון והשתלמויות מרוכזות בבית יציב

בשנת הלימודים תשע"ח, יתקיימו מספר ימי עיון והשתלמויות מרוכזות בבית יציב. בהשתלמויות נעסוק בנושאים שונים מתוכנית הלימודים ובנושאי העשרה, בהתאם לשכבות הגיל. נחשף למגוון דרכי הוראה, למידה והערכה, למידה רב תחומית, ולמידת עמיתים.

ימי העיון:

- 20.12.17 יום עיון בחנוכה באוניברסיטה העברית "בין חוק המלך לכנסת ישראל: מנהיגות, ממשל ושלטון - בימים ההם ובזמן הזה
- 10.1.18 - יום עיון קצר לאוכלוסיות מיוחדות
- 7.3.18 – יום עיון קצר "מתחילים מבראשית"

השתלמויות מרוכזות בבית יציב:

26-27-28.11.17 - השתלמות למורי היחידות המורחבות

4-5-6.3.18 - השתלמות מורי החינוך היסודי וחטיבת הביניים

קישורים להרשמה לימי העיון ולהשתלמויות המרוכזות בבית יציב, יפורסמו באתר תני"ך ממלכתי.

5. הכשרת המורים

אגף מורשת במשרד החינוך, מקדם בשנת תשע"ח יוזמה להכשרת מורות ומורים להוראת מקצועות המורשת. מוצעות תכניות להכשרת מורים, הרחבת הסמכה, מסלולי BE.d הסבת אקדמאים ותואר שני. מסלולי ההכשרה השונים יופעלו במוסדות אקדמיים ובמוסדות המכשירים מורים. על פרטי התכניות [להכשרת מורים והרחבת הסמכה](#), המוסדות ומלגות הלימוד ניתן לקרוא [באתר תני"ך ממלכתי](#).

6. מערך ההדרכה בתני"ך

מערך ההדרכה עומד לרשות המורים, ותפקידו ללוות את הצוות המקצועי בבית הספר בתחום הדעת. אתגרים מקצועיים רבים עומדים לפתחנו בתחום הדעת וצוות ההדרכה יכול לסייע במתן מענה בהתאם.

הליווי המקצועי, מאפשר תמיכה וסיוע בפתוח ויישום דרכי הוראה למידה והערכה, במסגרת לימוד ה- 70% ה- 30%, ובתכניות השונות הממירות בגרות.

[מערך ההדרכה](#) מופיע באתר תני"ך ממלכתי.

7. למידה חוץ כיתתית

מרחבי הלמידה מחוץ לכיתה, מאפשרים גיוון בארגון הלמידה וההוראה, תוך יצירת התנסויות חדשות.

תכנית הלימודים מזמנת לנו קישור למרחבי למידה מחוץ לכיתה, דרכם ניתן להאיר את הכתובים ולתת להם שם, מקום וחיות.

א. מוזיאון ארצות המקרא

שיתוף הפעולה בין הפקוח על הוראת התני"ך לבין מוזיאון ארצות המקרא הפך למסורת, בקיומו של משפט מבויס סביב סוגיה משפטית מקראית.

המשפט המבויס בהובלת צוות המורים, התלמידים וצוות משפטי מקצועי, הוא שיאו של תהליך למידה הוראה והערכה, אשר נעשה בבית הספר.

הסוגיה המשפטית נבחרת מתכנית הלימודים, נלמדת בהרחבה בכיתה, בהנחיית המורה המלווה. בתום תהליך ההוראה והלמידה בכיתה, נעשה המפגש עם הצוות המשפטי המקצועי והכנתו של המשפט על כל היבטיו.

המשפט - שיאו של התהליך, מתנהל על ידי צוות משפטי מקצועי. כאן המקום להוקיר את חלקם של אלה, השופטת ושני עורכי הדין שלצידה, העושים זאת בהתנדבות, ורואים לנגד עיניהם את החשיבות בלימודי התנ"ך בדרך חווייתית זו.

שישה מורים מבתי ספר שונים, ייקחו חלק השנה במיזם זה. נאחל להם ולתלמידיהם הצלחה בלמידה מיוחדת זו.

דגם וחומרי [ההוראה למידה](#) בדרך זו, מהמשפטים בשנים הקודמות, עומדים לרשות המורים באתר תנ"ך ממלכתי.

פעילויות למידה חווייתיות רבות מתקיימות בתחום המוזיאון, סביב נושאים מתכנית הלימודים [בחינוך היסודי, לחטיבת הביניים והחטיבה העליונה](#).

ב. ארכיאולוגיה ותנ"ך

בשיתוף עם רשות העתיקות אנו מבקשים להציע פעילות לימודית חווייתית לתלמידי היחידות המורחבות.

במסגרת הפעילות תלמידי המגמה, יצאו למשך שבוע משגרת הלימודים וייקחו חלק בחפירות ארכיאולוגיות הסמוכות לבית הספר. פעילות זו תוכר במסגרת המעורבות החברתית לתלמידי החטיבה העליונה. במשך ארבעה ימים ישתתפו התלמידים בחפירות בפועל באתר, ויקבלו העשרות לימודיות מתוכנית הלימודים. ביום החמישי, התלמידים ישתתפו בסיור לימודי באחד מהאתרים הארכיאולוגיים הקיימים. בנוסף, לתלמידי המגמה יוענק מענק כספי, אשר ייועד ללימודי המגמה ופיתוחה בבית הספר. [הפרטים אצל המדריכה ליחידות המורחבות](#).

ג. שילוב טיולים וסיורים במסגרת תכנית הלימודים

בשיתוף עם מנהל חברה ונוער אנו מעוניינים ליצור ממשק בין תכניות הלימודים בשכבות הגיל השונות לבין סיורים וטיולים רלוונטיים. מנהל חברה ונוער בנה מסלולי טיול וסיורים, בהם התנ"ך על אירועיו דמויותיו ומקומותיו, עולים מבין הדפים, מקבלים נופך וחיות למסופר בו והקשר לנופי הארץ. מורי התנ"ך, יחד עם נציגי מנהל חברה ונוער, מוזמנים לבנות מסלולי טיול וסיור לימודי חווייתית בהתאם ובהקשר לתכנית הלימודים הנלמדת בשכבת הגיל. פרטים במנהל חברה ונוער, [אגף שלי"ח וידיעת הארץ](#).

8. "תורה נביאים ו...כותבים!"

תכנית הכתיבה היצירתית חווייתית, בהקשר לספר הספרים והלמידה בכיתה, מיושמת זו השנה השנייה בבתי הספר. העבודות הנבחרות של התלמידים, מפורסמות בספר ומופץ לבתי הספר.

העבודות, הזכות במקומות הראשונים, מקבלים אות הוקרה ופרס במעמד חידון התנ"ך העולמי ביום העצמאות. [פרטים באתר](#).
התכנית מיועדת לתלמיד כיתות ה-ו, ז-ט וי-יב... עבודותיהם של תלמידי התיכון ישמשו גם להערכה חלופית (30%) במסגרת הבגרות בתנ"ך, [לפי מחוון המפמ"ר](#).

9. חידון התנ"ך

בשנת הלימודים תשע"ז היה לנו הכבוד שתלמיד מהחינוך הממלכתי זכה בתואר חתן התנ"ך העולמי. הדבר אינו בשמים. לכך דרושים תלמיד חדור מוטיבציה ואהבה לתנ"ך ומורה מחויב העושה לילות כימים להצלחת התהליך.
[באתר המלווה](#) את החידון לתנ"ך, ניתן למצוא את כל הפרטים הנלווים לקיומו של החידון על שלביו השונים, ההיערכות והסיוע לצוות המקצועי בקיומו של החידון, לוחות הזמנים חומרי הלימוד ועוד. אנו מזמינים אתכם לקחת חלק בחידוני התנ"ך ולשתף את תלמידים בפרויקט חשוב זה.

10. השימוש בחוברות ובספרי מיקוד

צוות ההוראה בתנ"ך, מחויב ואחראי ללמידה משמעותית על כל היבטיה. זה המנדט שקיבלנו ועלינו להצדיקו. חובת ההוכחה היא עלינו כמורי התנ"ך במערכת החינוך. השימוש בחוברות למידה ובספרי המיקוד להכנה לקראת הבגרות, יוצרים זילות של המקצוע ורידודו. במקרים רבים, אלה מייתרים את מקומו של המורה כמחולל הוראה ולמידה משמעותית, מעקרים את התהליך כולו ומביאים אותו לידי למידה והוראה טכנית רדודה ומשמימה. דברים אלה, עולים בברור בסקר אשר נעשה בקרב תלמידי החינוך הממלכתי בתחום הדעת שלנו.

כפי שאמרנו, ספר התנ"ך המלא בלבד הוא ספר הלימוד, המחייב בכל שלבי החינוך השונים החל מכיתה ד' עבור בחטיבת הביניים וכלה בחטיבה העליונה. בין היתר, אנו אלה האמונים לתת בידי התלמידים את הכלים להתמודדות עם הטקסט המקראי על תכניו ולשונו.

בכיתות ב' - ג' בלבד ניתן להשתמש בספרי לימוד אשר קיבלו [אישור מאגף לספרי לימוד](#) במשרד החינוך.

כל דרישה לרכוש חוברות/ספרים ואו שימוש בהם בחינוך היסודי, בחטיבת הביניים וספרי ההכנה לבגרות בחטיבה העליונה, הם בניגוד לחוזר מנכ"ל, האוסר כל שימוש בספרים שאינם מאושרים על ידי משרד החינוך.

אנו מודעים לחסר בחומרי הוראה ולמידה. אתר תנ"ך ממלכתי נותן מענה במידת מה לחומרי הוראה ולמידה לחינוך העל יסודי. אולם לחינוך היסודי חסרים חומרי הלמידה.

ראשי המשרד מודעים לחסר זה, בשלבי החינוך השונים, ונתן בידנו את המשימה לצמצמו. בכוונתנו להשלים בזמן הקרוב חומרי הוראה ולמידה נוספים ברוח הלמידה המשמעותית באתר תנ"ך לשימוש של המורים.

11. אתר תנ"ך ממלכתי

אנו בשלבי הקמתו של אתר תנ"ך ממלכתי חדש. באתר יינתן המידע הנדרש למורה בתחום הדעת תנ"ך, מההיבט המנהלתי והפדגוגי כאחד. אנו בעיצומו של שלב כתיבת הצעות ליחידות ההוראה בחינוך היסודי. בהמשך יינתן מענה לחינוך העל יסודי, לחטיבת הביניים ולחטיבה העליונה.

12. תכנית הלימודים בתנ"ך

סקר מורים נרחב ומפגשים עם המורים משלבי חינוך שונים, העלו את הצורך בעדכון תכנית הלימודים החל מהחינוך היסודי ועד החינוך העל יסודי. הוועדה לעדכון תכנית הלימודים, החלה את עבודתה. תכנית הלימודים המתגבשת, נרקמת לאור ההיבטים, שאתם המורים בשטח, העליתם בדבריכם. כהרגלנו, נמשיך לעדכנכם בתהליך מעל דפי האתר.

אני מזמינה אתכם, ציבור המורים, לפנות אלי בכל שאלה ובעיה הקשורה לתחום הדעת. אשתדל להיענות לפניויותיכם בהקדם האפשרי. צוות המדריכות הארציות האמונות על תחומים מקצועיים, עומד גם הוא לרשותכם לכל מה שיידרש.

**בברכה,
ענת צידון**

מנהלת תחום דעת תנ"ך ממלכתי

העתקים :

ד"ר משה וינשטוק – יו"ר המזכירות הפדגוגית

גב' דליה פניג – סגנית יו"ר המזה"פ ומנהלת אגף א' לפיתוח פדגוגי

גב' צילה מירון אילן - מנהלת אגף א' מורשת

גב' דסי בארי - מנהלת אגף א' לחינוך על-יסודי

גב' אתי סאסי- מנהלת האגף לחינוך היסודי

מר דויד גל –מנהל אגף הבחינות

מנהלי מחוזות במשרד החינוך

מדריכי תנ"ך בחינוך הממלכתי